

A két világháború között a haderő és rendvédelmi testületek egyenruhái és a felszerelése a korábbiakhoz képest jelentősen módosultak. A fegyverzet és a felszerelés szükségszerű modernizációja mellett nagyrészt a háborús tapasztalatoknak volt köszönhető, hogy az egyenruhák vesztettek merevségükből és kényelmetlenségükből. A nehéz posztót, amely a test kipárolgását nem eresztette át, az esővizet viszont magába szívta, felváltotta a fésűsszövet, nyáron a zsávoly, a kaucsukbetétes lemosható nyakravaló helyett is vászonszegélyt lehetett viselni, majd idővel az állógallért is lehajtottra cserélték.¹ Ez az átalakulás értelemszerűen a Magyar Királyi Pénzügyőrséget is érintette.

Az egyenruha és felszerelés beszerzése

A Magyar Királyi Pénzügyőrség 1885. évi egyenruha és felszerelési szabályzata kimondta,² hogy a pénzügyőröknek egyenruhát és felszerelést kell viselnie, és meghatározta azt is, hogy a tisztviselők mindezekről saját költségükön gondoskodjanak. A legénység ellátását ezzel szemben a kincstár biztosította. A fegyvereket és tartozékaikat szolgálatuk idejére ingyenesen kapták, az egyenruházat költségeinek fedezésére pedig úgynevezett ruhaátalány járt nekik, amelynek terhére a helyi egyenruhaszabókkal szerződve készítették el uniformisukat. Mivel az így varratott legénységi egyenruhák nem voltak egyenes kinézetűek, sokszor még színárnyalatuk is eltérő volt, ezért a század végétől bevezették az egyenruhaposztó központi beszerzését.

A hazai posztóipart is támogató rendelkezés értelmében 1890-től az erre kijelölt pénzügyigazgatóságoknak meghatározott posztógyáráktól kellett megrendelniük az egyenruhaposztót, majd egyenruhaszabóságokkal szerződve rendelték meg a szükséges egyenruhákat, amelynek költségét a pénzügyőrök ruhaátalányából vonták le. A maradékot kifizették a pénzügyőröknek, akik ebből fedezték egyéb egyenruha- és felszerelési szükségleteiket, így a lábbelit, a sapkát, a csákót, az alsóneműt, stb. A központi anyagrendelést 1912-től az akkor újonnan bevezetett vászonruházat anyagára is kiterjesztették.³ Ugyanakkor az I. világháború előtt már felmerült az is, hogy a Magyar Királyi Csendőrség mintájára egyenruházati és felszerelési raktárakat állítsanak fel.⁴ A megbízhatóan működő rendszerben csak az I. világháború alatt mutatkoztak fennakadások az áru-, illetve anyagihiány miatt, amelyeket előbb a szabályok lazításával, majd központosítással és szigorítással kezeltek.

1915-ben a Magyar Királyi Pénzügyminisztérium az ellátási nehézségek miatt még arra utasította a pénzügyigazgatóságokat, hogy az egyenruhákat a szerződéses szabóknál ne az 1890. évi utasításban erre kijelölt kiemelt pénzügyigazgatóságokon keresztül, hanem közvetlenül rendeljék meg, illetve, hogy a testülettől kilépők egyenruháit váltsák meg, és használják fel az újoncok ruházására. A jövőre vonatkozóan azonban már a központi gyártást irányozták elő, ezért személyre szóló adatokat kértek a pénzügyigazgatóságoktól. A minisztérium – ha volt helyben szabó – egyelőre a posztó megküldését ígérte az előzetesen leadott igények szerint, de kilátásba helyezte azt is, hogy maga készíteti el az egyenruhát a megadott méretek és darabszám alapján.⁵ 1917 nyarán végül csak a posztóbeszerzést központosították. A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium valamennyi pénzügyigazgatóság részére 20 000 méter táborizöld egyenruhaposztót vásárolt a Magyar Királyi Honvédségtől, amelyből a testület egy évi szükségleteit kellett fedezni. A legénység a katonai beszerzési ár harmadáért kapta a posztót.⁶

A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium közvetlen beavatkozásának köszönhetően került sor a legénység lábbelivel való ellátására is. 1916 nyarán kezdtek tárgyalásokat a legénység talpbőrrel és katonai bakancsal való ellátásáról a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztériummal, illetve a bécsi hadügyminisztériummal.⁷ Végül 1916 októberben 6 000 pár ingyenes új bakancsot kapott a Magyar Királyi Pénzügyőrség a hivatalos indoklás szerint a terménykészletek felkutatása körül teljesített szolgálatok elismeréseként. A lábbelik kiosztására vonatkozó utasítás szerint 5 000 pár került a testület legénységéhez, 1 000 pár pedig tartalékot képezett, amelyet az újonnan szolgálatba lépők számára tartottak fenn, nekik azonban 46 koronát kellett fizetniük érte a zsoldjukból.⁸ 1917 elején egy újabb utasítás szerint a megmaradt készletet – utánpótlást a Köztemető utcai laktanyából lehetett kérni – az új pénzügyőrök és a biztoshelyettesek között végül ingyenesen osztották szét, de a bakancsok csak hat hónap után kerültek viselőik tulajdonába, aki korábban leszerelt, annak a bakancsot le kellett adnia.⁹ 1918 tavaszán a pénzügyminiszter újabb 6000 pár bakancsot biztosított a magyar és horvát-szlavón pénzügyőrség részére a Magyar Királyság külső határai mentén szolgálatot teljesítő pénzügyőrök kivételével. A katonai határőrizetbe¹⁰ bevont szakaszok ellátását ugyanis a katonai parancsnokságok intézték, de a létszám számára készletet kellett képezni arra az esetre, ha a katonai határőrizet megszűnik, és az érintettek visszatérnek a pénzügyigazgatóságok felügyelete alá.¹¹

Az egyenruhaellátás azonban mindezek ellenére már a I. világháború alatt akadozott, ami a szolgálati könyvek vonatkozó bejegyzései alapján jól nyomon követhető. A testület legénységének járó ruhaátalány elszámolását ugyanis a szolgálati könyvekben fel kellett tüntetni, vagyis rögzíteni kellett, hogy az adott évben milyen értékben kapott egyenruhadarabokat a pénzügyőr és ez alapján a ruhaátalány maradványát milyen összegben vehette kézhez.¹²

A szolgálati könyvek a háborús évek ellátási zavarairól is tanúskodnak,¹³ míg az I. világháború után az ellátás fokozatos javulása követhető nyomon a bejegyzések vizsgálatakor.¹⁴

Az I. világháború után a megmaradt hadikészleteket használták fel először. Ezt követően kerülhetett sor az új anyagok beszerzésére.¹⁵

Az egyenruhaposztó-ellátás 1917-től ugyan akadozott és legkésőbb 1918 nyarán megszűnt, azonban bizonyos készletek még a háború után is rendelkezésre állhattak. Akadt olyan pénzügyőr, aki 1919 januárjában kapott új egyenruhát, pedig egy későbbi forrásból tudjuk, hogy a testület budapesti fegyver- és ruhakészletét a kommün alatt elhurcolták.¹⁶ A legválságosabb időszak 1919-1920 lehetett, amikor — központi ellátás hiányában — a pénzügyőröknek az infláció miatt fokozatosan elértéktelenedő 120 koronás összegből maguknak kellett gondoskodniuk az elhasználódott egyenruháik pótlásáról.

Az ellátás újjászervezésére 1920-tól történtek lépések. A *Pénzügyigazgatás* 1920. IV. 1-jei száma arról számolt be, hogy a legénység¹⁷ konfekcionált formaruhával és lábbelivel (bakancssal) való természetbeni, az államkincstár költségére történő ellátására már megtörténtek a szükséges lépések, „megvalósításuk a közeljövőben várható”. A készlet a beszámoló szerint a tisztviselők számára is hozzáférhető lesz, nekik a kincstári beszerzési áron kínálták az egyenruhát.¹⁸ A szolgálati könyvek alapján valószínűbb azonban, hogy a központi egyenruhaellátás országosan 1920 végén, 1921 elején állhatott helyre. Egyidejűleg megszüntették a ruhaátalány kifizetését, és annak a pénzügyi tárca költségvetésében rögzített teljes összegét az egyenruházattal kapcsolatos központi beszerzésekre fordították. Mindez azt is jelentette, hogy 1920-tól – szakítva a korábbi gyakorlattal – nemcsak az egyenruhaposztót, hanem magát az egyenruhát is központilag rendelték meg és raktározták a Köztemető (1923-tól Fiumei) úti pénzügyőr ruharaktárban. Egy visszaemlékezés szerint ezek a konfekcionált egyenruhák háromféle méretben készültek.¹⁹

1924 novemberében a pénzügyi tárca Magyar Királyi Pénzügyőrség ügyeiért felelős helyettes államtitkára látogatást tett a Fiumei úti pénzügyőr laktanyában és ennek során megtekintette a pénzügyőri központi ruharaktárt is. Itt nemcsak a megfelelő rend és tisztaság, de „... az elkészített egyenruhák, bakancsok, derékszíjak, kardok, szolgálati-táskák, és sapkák rendbentartása és szakszerű kezelése [is] a legnagyobb elismeréssel találkozott”. A sajtóbeszámoló szerint ezek „... következményeként rövid időn belül a pénzügyőrség felszerelése biztosítható lesz”, s várható az is, hogy a bakancsokon felül az altiszteknek évente talpalást is biztosítanak.²⁰

Az alapvető egyenruhadarabok kiosztása 1921-től megindult, a legénységet ellátták szürke zubbonyal, nadrággal és köpennyel. A szolgálati könyvek alapján úgy tűnik, a Fiumei úti laktanyában felhalmozott egyéb készletek kiosztását még 1924 végén ténylegesen megkezdték. Az erre vonatkozó hivatalos rendeletek 1925-ben, illetve 1926-ban láttak napvilágot, vagyis ekkortól a legénység részére a jelsíp, a szolgálati táskák, a derékszíj, a kard és szerelvényei központi ellátását is biztosították.²¹

Ezen a központosított rendszeren 1927-től enyhítettek. Budapest, Győr, Szeged, Debrecen és Pécs székhellyel egyenruházati körzeteket állítottak fel, amelyek a hozzájuk rendelt pénzügyigazgatóságok területén versenytárgyalás útján, a benyújtott, valamennyi egyenruha kellékre (gombok, bélés, paszomány, hajtóka, stb.) kiterjedő ajánlatok alapján választották ki azt a szabócéget, amely egy évig az egyenruhák konfekcionálásáért felelt. A posztót a pénzügyi tárca továbbra is központilag szerezte be és a Fiumei úti pénzügyőri ruharaktár útján a megrendelések alapján juttatta el a szerződött szabókhoz, amelyek a szakaszkóztól kapott megrendelések, megrendelő-jegyek alapján varrták meg az egyenruhákat. A kész árut a szabócége telephelye szerinti biztonsági kerület vezetője ellenőrizte, majd megküldték a megrendelő szakasznak, ahol próba után használatba vették vagy visszaküldték javításra. A posztó, a konfekcionálás és a csomagolás ára a 180 pengős altiszti ruhaátalányból került leszámításra. Az újoncok további 100 pengő egyszeri első beszerzési átalányra voltak jogosultak. A szükségleteket maga a pénzügyőr határozta meg, de a pénzügyőr szakaszt vezető parancsnok köteles volt ellenőrizni a legénységrendeléseit, sőt az éves ruhaátalányból fennmaradt összeget is csak abban az esetben fizették ki, ha a pénzügyőr fehéreneművel és lábbelivel is megfelelően el volt látva. Ellenkező esetben a ruhaátalány „kijárandóságát” az egyéb felszerelési hiányosságok rendezésére kellett költeni.²² A további felszerelési tárgyakat, sapkát, kesztyűt, kimenő ruhát, továbbá a fehéreneműket a pénzügyőrök az átalány maradványából vagy zsoldjukból kellett fedezniük, de megbízható cégektől részletre is vásárolhattak.²³

Az 1920-as évek végén merült fel a tisztviselők egyenruhaellátásának megszervezése is. Első lépésként 1927-től a tisztviselők is vásárolhattak önköltségi áron a pénzügyőri központi ruharaktárból zubbony- és nadrágposztót,²⁴ majd BUD János pénzügyminisztersége idején (1924-1928)²⁵ tervbe vették a tisztviselői ruhaátalány bevezetését is. A szakajtóban 1929-ben az új pénzügyminisztertől, WEKERLE Sándortól (1928-1931)²⁶ várták a kérdés rendezését, aki „ . . . a maga mindenre kiterjedő figyelme és számvetése alapján átdolgoztatta a rendeletet, és most készen ott fekszik az asztalán, aláírásra várva, ami már csak igen rövid idő kérdése lehet.”²⁷ A felmerülő kiadások fedezetének biztosítását a szaklap a következő évi költségvetéstől várta, erre azonban végül nem került sor. Az elképzelés minden bizonnyal a gazdasági válság miatt került le a napirendről.

Az egyenruha és felszerelés ellátásban – ahogy az lenni szokott – az újabb világháború hozott szigorítást, illetve központosítást. 1943 végén a Magyar Királyi Pénzügyminisztérium először a tisztviselői nadrág- és zubbonyposztó központi beszerzését is biztosította, és a készletből az altisztek is rendelhettek a hatályos szabályok szerinti kimenő ruhát. A posztót központilag meghatározott áron biztosították, de annak költségét az altisztek sem fizethették ruhaátalányuk terhére.²⁸

A következő év elején a pénzügyminisztérium már a konfekcionált alsóruházat és kesztyűk Magyar Királyi Pénzügyőrségi anyagraktárból való beszerzését rendelte el, amelyet viszont az altiszteknek lehetett az egyenruha átalányból fizetni.²⁹ 1944-től az évi ruhaátalányt 320 pengőre, az első beszerzési átalányt 150 pengőre emelték.³⁰

Átmeneti egyenruhadarabok az 1920-as években

Az I. világháborús vereséget követően, 1918 őszén a Magyar Királyi Pénzügyőrséget is megérintette a forradalom szele. A testület megújulására vonatkozó javaslatok között szerepelt a teljes szervezeti önállóság megteremtése és az egyenruha megújítása is. A Nemzetőrség egyenruhájának „Pénzügyőr” feliratú karszalaggal kiegészített átvételét irányozták elő.³¹ Ez a radikális egyenruhareform az újrakezdés hónapjaiban ugyan nem valósult meg, de a rangfokozati rendszereket a testületen belül már az I. világháború előtt kezdeményezettek szellemében átalakították. 1919 februárjában a legénység altiszti besorolást és ennek megfelelő rangjelzéseket kapott.³² A testület további formálását azonban a proletárdiktatúra megakasztotta, sőt néhány hónapig úgy tűnt, hogy a pénzügyőrséget fel is számolják.

A magyarországi tanácsköztársaság belügyi népbiztosságának első rendelete intézkedett a karhatalmi és rendvédelmi testületek megszüntetéséről és a Vörös Őrség felállításáról. Ennek alapján a 30 éven aluli pénzügyőröket át is léptették az új testületbe. A pénzügyőrség vonatkozásában azonban a rendeletet végül nem hajtották végre teljes egészében, tekintettel arra, hogy „ . . . jövedéki ellenőrző alakulat a Vörös Őrségbe megfelelően be nem illeszthető.” Egy későbbi beszámoló szerint az akkori személyi állomány mintegy harmada került át ténylegesen a Vörös Őrségbe, de így is „ . . . sikerült a testület egészét – a jövedéki ellenőrzés számára megtartva – megmenteni a szétszűléstől, sikerült kereteit csaknem változatlanul fenntartani, funkcionálását pedig a legszűkebb mértékre szorítani.”³³ A zavaros viszonyok között az egyenruha szabályozására nem került sor, az egykorú híradásokból csak annyi tudható, hogy pénzügyőrök – vagy legalábbis a szakajtóban szóhoz jutó egyes csoportjaik – az egyenruha teljes eltörlését várták.

A proletárdiktatúra bukása után a legfontosabb feladat a testületi fegyelem helyreállítása, az 1918 októbere után hozott szabályok felülvizsgálata volt. 1919 őszén a népköztársasági kormánynak a pénzügyőrségre vonatkozó rendeleteit — a rangfokozatokra vonatkozók kivételével — visszavonták és a testület állami hierarchiában betöltött szerepének a módosítására irányuló elképzelések is elhaltak. Ezek a jelenségek jelezték, hogy a magyar állam vezetése a dualizmuskori szabályok visszaállítására mentén képzelte a testület újjászervezését. Az egyenruhával kapcsolatos rendelkezések ebből az időszakból sem kerültek elő. Az I. világháború után az első általunk ismert egyenruharendelet 1921-ben éppenséggel a pénzügyőr egyenruha viselésének korlátozásáról szólt, a pénzügyminiszter a leszerelt pénzügyőröknek megtiltotta az egyenruha viselését, a nyugdíjazott pénzügyőröknek pedig csak oldalfegyver, szolgálati sapka és rangjelzések nélküli, mintegy sportruhaként történő viselését engedélyezte.³⁴

Ebben az időszakban a központi posztóellátás és felszerelés-kiosztás szünetelt, így valószínűleg az altiszteknek is maguknak kellett gondoskodniuk egyenruhájukról és felszerelésük beszerzéséről. Egy későbbi visszaemlékezés szerint még 1924-ben is előfordult, hogy — mivel köpenyt nem kaptak a pénzügyőrök — volt, aki a háborúból maradt bekecsben teljesített szolgálatot vagy maga szerzett be „gumiköpenyt”, kard helyett pedig szuronyt kötöttek az oldalukra.³⁵ Ezek a sajátos helyzetek korántsem voltak egyediek, hasonló nehézségek jellemezték más fegyveres testületek működését is. Ezt tükrözi, hogy a honvédelmi miniszter már 1920 februárjában körrendeletben tiltotta el a szabályzatokkal ellentétes honvédségi ruhadarabok viselését.³⁶ Ezekben az években ahogy honvédségnél, úgy a pénzügyőrségnél sem

volt egységes egyenruha, a szükséghelyzetben gyakran egyéni elképzelések szerint alakult az egyenruházat anyaga, színe és szabása. **(I.sz. melléklet)**

Azt, hogy az egyenruhának hogyan kell kinéznie, a Magyar Királyi Pénzügyőrség 1885-ben kiadott egyenruha szabályzata rögzítette. Eszerint a legénység zölddel szegélyezett fekete nadrágot, fekete zsinórokkal díszített sötétzöld posztózubbonyt, fekete csizmát, zöld szolgálati sapkát, díszben csákót viselt.³⁷ Azonban már az I. világháború alatt is jelentős változásokon esett át a Magyar Királyi Pénzügyőrség egyenruházata, mivel megjelent a „szürke” egyenruha és a bakancs, és módosult az egyenruha szabása is.

Az I. világháború előtti években a szakajtóban gyakori panasz volt, hogy a sötét színű szolgálati egyenruha – különösen a határszéli szolgálatban – feltűnő színe miatt alkalmatlan arra, hogy a pénzügyőrök sikeresen vegyék fel a harcot a csempészekkel. 1910-ben a *Pénzügyőrségi Szaklapban* hosszú cikk foglalkozott azzal, hogy különösen a határszéli szolgálatban mennyire célszerűtlen a „fekete” – a szabályzat szerint sötétzöld – zubbony viselése. *„A fekete szín bármilyen terepviszonynál élesen kiválik a környezetből. Úgy hiszem felesleges tüzetesebben indokolnom azt, hogy ezen körülmény a legtöbbször mily hátrányosan befolyásolja – főleg a határszélen – a lesállási és cirkálási szolgálatot teljesítő pénzügyőrök munkájának eredményét.”*³⁸ A fekete helyett a közös hadseregénél már 1908-ban bevezetett csukaszürke egyenruhát, és fémgombok helyett rejtett csontgombokat javasolt a szerző, amelyben a pénzügyőrök sikeresebbek lennének a csempészek elfogásában. Ugyanis *„ . . . teljesen hibás felfogás az, hogy az államkincstár érdekei meg vannak védve azáltal, ha a jövedéki kihágás elkövetése megakadályoztatik.”* Ennél hatékonyabb, ha a kihágás elkövetőjét elfogják és megbüntetik, ehhez pedig olyan pénzügyőr kell, aki el tud rejtőzni – vélte a cikkíró.³⁹

Ezeket az igényeket a katonai határőrizet bevezetése hozta újra felszínre. A határszéli szakaszok egy részét 1914-ben a katonai parancsnokságoknak rendelték alá. A terepviszonyokat ismerő pénzügyőrök a határővezetben elsősorban felderítési és hírvivői feladatokat láttak el.⁴⁰ Hogy feltűnő egyenruhájukkal ne leplezzék le magukat és az esetenként velük együtt mozgó katonákat, elsőként az orsovai hadtest-parancsnokság kérésére a határszéli szolgálatot ellátó pénzügyőröknek engedélyezték a honvéd gyalogsághoz hasonló csukaszürke sapka és egyenruha viselését, de zöld hajtókával és pénzügyőrségi „rangjelvényekkel”.⁴¹ Később a csukaszürke egyenruhát a Magyar Királyság külső határai mentén szolgálatot teljesítő pénzügyőrök is megkapták.⁴² A Magyar Királyi Honvédségtől 1917-ben beszerzett 20 000 m egyenruhaposztó azonban már tábori szürke (tábori zöld) színű volt, vagyis az I. világháború végére a teljes pénzügyőr legénység a honvédekkel azonos színű egyenruhát kapott. Egyidejűleg az áruhiány miatt — de egyúttal a pénzügyőrök régi követelésének engedve — megszüntették a köpeny- és nadrágszegélyezést, valamint a zubbony zsinórozását, továbbá a honvédséget követve a parolit gallérsávra cserélték.⁴³ Ugyancsak a háború alatt került sor a csizma helyett a bakancs rendszeresítésére, amelyeket 1916 őszen és 1918 tavaszán központilag biztosítottak a legénységi állomány számára.⁴⁴

A tábori szürke egyenruha és a bakancs az 1920-as évek elején vélhetően minden külön intézkedés nélkül tovább élt. A szolgálati könyvek alapján egyértelmű, hogy a bakancsok egészen az 1920-as évek végéig használatban maradtak, és az egyenruha tábori szürke (tábori zöld) színe is állandósult, miközben a honvédségnél fokozatosan bevezették a tábori barna (khaki) színű egyenruhát.

Sem a sajtó, sem a szolgálati könyvek alapján nem tudunk azonban semmit a zubbony és nadrág szabásáról. A központi ellátás ellenére vagy éppen annak akadályozása és a fegyelem lazulása miatt egyidőben többféle szabású egyenruhadarabok is használatban lehettek. Erről tanúskodik a biztosi tanfolyam 1922-ben végzett hallgatóinak — valamennyien szemlések — tablóképe, amelyen legalább négyféle zubbonyt lehet felfedezni. **(II.sz. melléklet)**

Az 1920-as évek első felében viselt egyenruhatípusok eredetét nem könnyű meghatározni. A zsinórozás nélküli, rejtett gombolású zubbonyt nyári vászonzubbonyként 1911-ben rendszeresítették a pénzügyőrségnél, ez világosbarna (drapp) színű volt, de csak azonos színű vászonpantallóval volt viselhető. Ugyanakkor valószínűsíthető, hogy a katonai mintákat követve már a háború alatt elterjedt a hasonló szabású posztózubbonyt is, amelyet az anyagihiány miatt nem sötétzöld, hanem tábori szürke posztóból varrtak és a háború végén a zsinórok és szegélyek is lekerültek róla. Egy ilyen zárt gombolású, zsinórok nélküli, világos színű, valószínűleg szürke zubbonyt és sötét nadrágot láthatunk az I. világháború idejéből származó képen, amely egy határszéli pénzügyőr vigyázót ábrázol szolgálaton kívüli öltözékben. **(III.sz. melléklet)**

Ennek a zárt gombolású zubbonynak létezett egy álló-lehajtott gallérú változata is, amely nemcsak a biztosi tanfolyam hallgatóin, de egy másik csoportképen is felfedezhető. A három pénzügyőr fővigyázót ábrázoló képen három világos színű, de különböző szabású zubbonyt láthatunk. A jobb oldali pénzügyőr a zárt gombolású zubbonyt álló-lehajtott gallérral, míg középen látható társa ugyanezt a zubbonyt

álló gallérral viseli. Az álló-lehajtott gallér szintén a katonai egyenruháról való átvétel, amely gallérszabási forma a Magyar Királyi Honvédségnél egészen 1926-ig engedélyezett volt.⁴⁵ A kép bal oldalán ülő fővigyázó ugyanakkor már egy nyílt gombolású, rátűzött, ráncos zsebbel varrt zubbonyt visel. Ez az egyenruhaforma, az úgynevezett Károly-forma, amely az I. világháború alatt a haderőben úgy terjedt el, hogy rendszeresítésére nem került sor, de népszerűsége miatt 1920 után fokozatosan ez vált a honvédség egyenruhájává.⁴⁶ **(IV.sz. melléklet)**

Az 1920-as évek első felében a zubbony szabása mellett a vállzsínor vonatkozásában mutatkozott nagy bizonytalanság. Az I. világháború alatt elterjedt rejtett gombolású zubbonyokon nem volt vállzsínór, de a háború után a ráncolt zsebes zubbonyokon vélhetően hagyománytiszteletből újra megjelent és az 1920-as évek végéig gyakran előfordult.

A tisztviselők egyenruházatának alakulását kevésbé tudjuk nyomon követni. Szolgálati egyenruhájuk minden valószínűség szerint az altisztek – változatos – gyakorlatához hasonlóan alakult. A szabályzattól való eltérésekre a *Pénzügyőrségi Szaklap* egy írása vet halvány fényt, amely szerint az 1920-as években a tisztviselők körében helytelen módon népszerű volt a sötét színű posztóból varrt, rejtett gombolású és zsinórozás nélküli zubbony, de „teljesen egyéni találmány” volt a tábori zöld színű zsinórozott zubbony is.⁴⁷

A háború után – nem tudjuk, pontosan mikor – visszavonták a nyári (drapp) vászonpantallót,⁴⁸ és ezekben az években megszüntették a csákót is.⁴⁹ Hasonló takarékosági intézkedések voltak érvényben az 1920-as évek elején a Magyar Királyi Honvédségnél is, ahol a díszegyenruha viselésétől eltekintettek, s csak 1924-ben rendszeresítették újra.⁵⁰ Ennek ellenére a pénzügyőr tisztviselői atilla viselése – ahogy arról fényképek is tanúskodnak – folyamatos volt. **(V.sz. melléklet)**

Az egyenruházat egységesítése és modernizálása

1927-ben került sor a Magyar Királyi Pénzügyőrség tevékenységének jelentős megújítására, kerékpárok, motorkerékpárok, írógép és telefon rendszeresítésére. Bár a konkrét jogszabályra a *Pénzügyi Közlönyben* nem akadtam rá, minden jel szerint ekkor az egyenruházat szabályozására is sor került. Annyi bizonyos, hogy 1928. VI. 30-ával megtiltották minden a szabályzattal ellentétes egyenruha és egyidejűleg a koronajelvény viselését is.⁵¹ A teljes egészében a honvédségi szabást követő szabályos egyenruha ekkortól zubbonyból, nadrágból, köpenyből és sapkából állt, amelyet könnyített nyári egyenruha egészített ki. Az altisztek díszegyenruhája azonos volt a szolgálati egyenruhával, újdonság volt azonban az úgynevezett kimenő egyenruha bevezetése. A tisztviselők az altiszttel azonos szolgálati egyenruhát kaptak, de megtartották díszegyenruhájukat is, igaz a csákó helyett ehhez is sapkát viseltek.⁵²

A zubbony tábori zöld színű posztóból vagy kamgarnból honvédségi mintára készült, de nem koronás fémgombokkal, hanem kávébarna színű, a köpenygombokkal azonos kinézetű csont vagy kődió gombokkal és vállszalag vagy vállzsínór nélkül. Az álló galléron elhelyezett paroli színe és alakja nem változott. A zubbonyal azonos színű posztónadrág két huszár-, egy óra- és egy hátsó zsebbel készült, 1,5 mm-es fűzőld posztószegélyezéssel. **(VI.sz. melléklet)**

Továbbra is – de csak télen és felöltve – az 1885 M köpenyt hordták fehér fémgombokkal, fűzőld posztószegélyezéssel és fűzőld parolival, de már az is táborizöld színű posztóból készült és egész hosszában gyapjuszövettel bélelték.

A köpeny helyett szolgálatban és azon kívül körköpeny is viselhető volt, ezt is tábori zöld színű posztóból kellett készíteni. Rejtett gombolású volt, posztó gallérral és fűzőld parolival, amely a nyaknál köpenyhurokkötéssel záródott, legombolható csuklya tartozott hozzá.⁵³ **(VII.sz. melléklet)**

Fekete tiszti (zöld beszövéssű aranyzsinóros) sapkát viseltek egyszerű sárga fémgombokkal, a sapkarózsát viszont már nem nemzeti címer, hanem zöld mezőben arannyal hímzett magyar korona díszítette.

Az egyenruhához feketített cipő vagy csizma is viselhető volt. A fehér bőrkesztyű mellett a kétujjas bárány- vagy kutyabőről készült bélelt téli kesztyű is megengedett volt. Külszolgálatba szolgálati táskával, jelzősípval, oldalfegyverrel, télen tábori sapkában mentek a pénzügyőrök.⁵⁴

1927-ben engedélyezték „... a régóta nélkülözött nyári egyenruhát.” is, amely a Magyar Királyi Honvédségi nyári egyenruha mintájára készült tábori zöld zsávolyszövetből és a Magyar Királyi Pénzügyőrségnél rendszeresített kávébarna csont vagy kődiógombokkal a megszokott színű és alakú parolival. A zubbony álló-lehajtott gallérral készült vállszalag, szélfogó, ujjhasíték és derékszalag nélkül rejtett gombolással, a galléron könnyen eltávolítható hajtókával. A nyári zsávolynadrág ugyanolyan volt, mint a posztónadrág, de szegélyezés nélkül.⁵⁵

A tisztviselők szolgálatban az altiszttel azonos tábori zöld színű, zsinórozás nélküli, de arany vállzsinórral ellátott (altisztnél finomabb) posztózubbonyt, zöldegyes kékszürke posztópantallót, táborizöld vagy fekete köpenyt és tiszti sapkát viseltek, de engedélyezett volt a – költségesebb – acélzöld színű és zsinórozott „kistársasági” zubbony (kisatilla) viselése is.⁵⁶ Szolgálatban kardot, külszolgálatban ezen felül ismétlőpisztolyt viseltek.⁵⁷ Esős időben táborizöld vagy fekete színű körgallért is felvehettek.⁵⁸ A sapkán, köpenyen és atillán sárga fémgombokat, a kardkötőn pedig sárga fémcsattokat viseltek. **(VIII.sz. melléklet)**

A tisztviselő díszben acélzöld posztóból készült, a galléron és ujjvégeken zöld beszövésű arany zsinórozással díszített, a honvédségihez hasonló szabású atillában, fekete, zöld szegéllyel ellátott kamgarn pantallóban, sarkantyús cipőben vagy csizmában karddal, érdemjeleivel és rossz időben köpenyben vonult ki.⁵⁹ Valószínű azonban, hogy legalábbis az 1930-as évek végétől a pénzügyőr tisztviselők is inkább zubbonyban jelentek meg ünnepi alkalmakkor.⁶⁰

A pénzügyőr egyenruha a II. világháborúig még egyszer változott, 1931-ben tábori zöld színű posztóból varrt és szegélyezés nélküli csizmanadrággal egészült ki.⁶¹ Újabb módosítások bevezetésére már csak a német megszállás idején került sor. 1944 nyarán került kiadásra az a pénzügyminisztériumi rendelet, amely a pénzügyőrségi posztó és szövet zubbonyokon is a lehajtott (fekvő) gallért rendszeresítette. Szabása az 1939. évi honvédségi szabályokat követte, a jövőben készítendő egyenruhákra kellett alkalmazni és ahhoz dupla puha inggallér volt viselhető, amely mintegy 2-3 mm-rel lóghatott ki a zubbonygallérból. Szolgálatban zöldegyes inggallért kellett viselni, szolgálaton kívül azonban megengedett volt a fehér inggallér.⁶²

Kimenő egyenruha

A pénzügyőröknek nemcsak szolgálatban, hanem szolgálaton kívül is mindenhol egyenruhában kellett megjelenniük. A sajtóban ugyan már a I. világháború előtt gyakran felvetették e szabályok enyhítését, amelyek azonban a két háború között is érvényben maradtak. Polgári ruha viselése tehát a pénzügyőrök számára tilos volt, magánügyben sem lehetett polgári ruhában fellépniük. A pénzügyminiszter engedélyével az egyetemre beiratkozott pénzügyőrök az előadásokon, vizsgákon, beiratkozáskor és tudori avatáson viselhetek polgári ruhát, de amikor a dékáni hivatalban, kvestúrán jártak el, még vasár- és ünnepnapon sem.⁶³

Ennek ellenére a katonai szellem erősödését hozó két háború közötti időszakban is gyakori panasz volt, hogy az altisztek a laktanyán kívül – a szabályokat megszegve – nem viseltek egyenruhát. Visszaemlékezése szerint színházba vagy vendéglőbe úgy jártak ki az altisztek a laktanyából, hogy a polgári ruhára felvették a pénzügyőr köpenyt és felkötötték a kardot, amelyektől aztán a ruhatárban gyorsan megszabadultak.⁶⁴

Szolgálaton kívül a pénzügyőrök általában megszokott egyenruhájukat viselték, de jelzősíp, szolgálati táskák és fegyverek nélkül. Szemlésznek és főszemlésznek derékszíjat sem kellett viselniük. Ha ünnepélyesebben szerettek volna megjelenni, akkor az 1927-től engedélyezett, úgynevezett kimenő ruhát választhatták. A kimenő vagy extra zubbony az akkor rendszeresített tábori zöld szolgálati ruhánál finomabb, acélzöld színű posztóból fémgombokkal és zsinórozással készült, amelyhez fekete (kékszürke) zöldegyes nadrágot és fekete köpenyt vettek fel. A nem kötelező de megengedett öltözetet a tisztviselőknek és az altiszteknek is saját költségükön kellett elkészíttetniük.⁶⁵ A lehetőséggel az alacsonyabb rangú pénzügyőrök anyagi okokból állítólag nem nagyon éltek, bár a fennmaradt felvételek ennek ellentmondanak, s ünnepi viseletként legalább a fekete nadrág – és talán egy finomabb anyagból varrt zubbony – megszokott volt az altisztek körében is. Vigyázók és fővigyázók kimenő öltözetéhez a finomabb kivitelű kard is hozzátartozott, amelyet nem feketített, azaz festett, hanem fekete bőrral bevont tokban viseltek.⁶⁶ **(IX.sz. melléklet)**

Fegyverzet és felszerelés

1919-ben a tanácskormány a pénzügyőrség valamennyi fegyverét bevonatta,⁶⁷ így a proletárdiktatúra bukása után újjászervezett testület lényegében fegyver nélkül kezdte meg szolgálatát, illetve azt kötött a derekára, amit tudott. A trianoni békediktátum ráadásul a rendvédelmi testületek esetében is korlátozta a felszereltséget. A szálfegyver mellett csak limitált mennyiségű hadifegyvert engedélyezett a rendvédelmi testületek számára.⁶⁸

Az I. világháború után – visszaemlékezések szerint – nemcsak a ruházat-, hanem a fegyverzet- és felszerelés ellátással is gondok voltak. A szolgálati könyvek bejegyzései ugyanakkor arról tanúskodnak, hogy 1921-1922-ben — hadifegyvernek nem minősülő — Wrendl karabélyokat osztottak ki a pénz-

ügyőr altiszteknek.⁶⁹ Ez a testületnél 1879-ben rendszeresített egytöltényes lőfegyver már az I. világháború előtt is korszerűtlennek számított, a szaksajtó csak mint „... a kukoricacsöszök által is hasznavehetetlennek deklarált jámbor alkotmány”-ként írt róla.⁷⁰ A háború utáni (újra)kiosztása nyilvánvalóan csak a fegyverhiány miatti átmeneti intézkedés volt.

A felszerelés egységesítése és korszerűsítése tárgyban kiadott rendeletek tanúsága szerint 1925-től indult meg. 1925 elején rendelték el a kard kötelező viselését és a Magyar Királyi Csendőrségéhez hasonló, tehát barna bőrből készült szolgálati táskák, továbbá jelzősípok kiosztását.⁷¹ A biztoshelyettesek helyébe lépő főszemlészek és a szemlészek ekkortól minden körülmények között 1861 M gyalogtiszi kardot hordtak. A vigyázók és fővigyázók továbbra is az 1861 M gyalogsági kardot viselték feketére fényezett bőrtokban, ez azonban nem örvendett nagy népszerűségnek.⁷² Az elégedetlenséget jól tükrözi, hogy a korábban szentjánoskenyér kardnak nevezett oldalfegyverről a két világháború között egyre gyakrabban, mint török kardról, jatagánról beszéltek. Ugyanebben az időben rendezték a lőfegyver témáját is. 1922-től a magyar gyártmányú 7,65 mm-es Frommer pisztolyt rendszeresítették,⁷³ de a fegyverek tényleges kiosztása valószínűleg csak 1924-1925-ben történt meg. A tisztviselők az 1923-tól gyártott 6,35 mm-es hátrasiklásos rendszerű öt töltényes Frommer-Liliput pisztolyokat használták. A pisztolyok mellett a későbbiekben egyes szakaszokat 1895 M Mannlicher karabélyokkal is felszereltek.⁷⁴

Az 1920-as évek végén a rangjelzések és az egyenruházat újraszabályozása kapcsán sokan várták, hogy a pénzügyi kormányzat végre az altiszti kardviselés ügyét is nyugvópontra juttatja. 1927-ben a tisztviselők füzöld selyembeszövésű aranypaszománnyal borított hordszíjakat és csukott arany kardbojtot kaptak. Az altiszteknek csukott ezüst kardbojt viselését, a főszemlészeknek és szemlészeknek pedig gyalogtiszi füzöld selyemmel beszótt ezüstpaszománnyal borított és fehér csatokkal szerelt kardkötő viselését engedélyezték.⁷⁵

Ezek után a szaksajtóban 1928-ban publikáló pénzügyőr szerzők azon reményüknek adtak hangot, hogy a „szentjánoskenyér kardokat” a fővigyázók és a vigyázók esetében is „hosszúkardra” cserélik, egyúttal pedig a nikkelezett kardnak szolgálton kívüli viselését is engedélyezik. A vizsgált időszak pénzügyőrei úgy gondolták, hogy az egyenruha és az oldalfegyver hön óhajtott módosítása jelentős mértékben gyarapíthatna volna a testület tekintélyét és a személyi állomány elkötelezettségét. Abban reménykedtek, „... hogy a török időkből fennmaradt félhold alakú szabályától megszabadulva, zubbonyon alul kötött rendes kardot viselhetünk, mert ez a [gyalogsági] kard nemcsak hogy nem emelte a pénzügyőrség nivóját, hanem egyenesen süllyesztette.” Azért sem szerették, mert az úgynevezett „szentjánoskenyér kard” csak derékszíjon volt hordható, amely azonban a zubbonyt tönkretette és rosszul is állt.⁷⁶

1931-ben egy vigyázó azzal a javaslattal állt elő, hogy a hosszúkardot legalább a fővigyázók részére engedélyezzék, de csak szolgálton kívül (vasár- és ünnepnapon, szabadságon, alkalmi helyen való megjelenéskor), amelyet az érintettek önköltségen vehetnének meg. Hivatkozott arra, hogy a Magyar Királyi Honvédségnél, a Magyar Királyi Csendőrségnél és a Magyar Királyi Vámőrségnél az őrmesteri rang elérése után már jogosultak a hosszúkard viselésére a testületi tagok, a Magyar Királyi Rendőrségnél pedig más kardot nem is viselnek. Ezzel „... a pénzügyőrség tekintélye is nagy mértékben emelkedne, és úgy hiszem, a fiatal generáció ambíciója is fokozódna”, mert most „... [a] fegyveres testületek között a pénzügyőrség a legmostohább fia a közös hazának.”⁷⁷ Egy évvel később a téma újra előkerült, ezúttal azzal az érveléssel kiegészülve, hogy a nagyrészt kerékpáron teljesített szolgálat során – a pénzügyőröknek a kardot ugyanis kerékpáron is magukkal kellett vinni – a „fekete micsoda” tisztántartása különösen problémás volt, „... úgy fizikai, mint anyagban, tehát anyagiakban is megterhelést jelent.” Ha a hosszú kard viselését engedélyezték volna, annak beszerzéséről az altisztek boldogan gondoskodtak volna saját költségükön is.⁷⁸ E témában azonban az altisztek sem voltak egységesek, hiszen akadt olyan, akiknek „... összegzett véleménye az volt: adjanak 10 pengővel több fizetést és mit törődöm én a hosszú karddal.”⁷⁹

A „... pénzügyőrség altiszti karának egy régi sérelme” 1940-ben nyert elintézését, amikor a fővigyázók részére is rendszeresítették a gyalogtiszi kardot ezüst kardkötővel. Viselője magasságától függően 92 és 100 cm-es méretben osztották ki, „P. M.” jelzéssel és sorszámokkal ellátva.⁸⁰ Ezek után persze a vigyázók is követelni kezdték a hosszú kardot, hiszen ők is a fővigyázókkal azonos pénzügyi szakképesítéssel rendelkeztek, és attól tartottak, hogy „... a közönség az örökké megkopó, görbe gyász fekete kardokat viselő vigyázókat le fogja nézni abban a hiszemben, hogy a vigyázói kar még annyira hátra van maradva.”⁸¹ Az ő vágyaik azonban már csak a II. világháború után váltak valóra.⁸²

1941-ben a Frommer pisztolyok mellett a 7,65 mm-es Walther önműködő hétlövetű PPK (Polizei Pistol Kriminal) és nyolclövetű PP pisztolyokat rendszeresítették, amelyeket derékszíjon barnaszínű növényileg cserzett pisztolytáskában viseltek. A tisztok övcsatjai két tövissel sárgarézből, az altiszti csatok

egy tövissel fehér fémből vkészültek.⁸³ A Walther pisztolyokat gyári számmal és P.M. 1940. jelzéssel látták el. A PPK-t a tisztviselők, valamint a nyomozócsoport kapta. A PP pisztolyokat a szemlélszek, főszemlélszek és a készlet erejéig az idősebb fővigyázók kaphatták meg, akik Frommer Stop pisztolyait a szolgálati lőfegyverrel el nem látott fővigyázók, illetve vigyázók részére kellett átadják.

Összegzés

Az 1867-ben felállított polgári fegyveres őrtestület a Magyar Királyi Pénzügyőrség egyenruhájának anyaga, szabása és díszítettsége egyrészt tükrözte a kor színvonalát, másrészt — a neoabszolútizmuskori magyar elnyomás válaszreakciójaként — gazdag magyaros motívumanyagot használt fel, ugyanakkor pedig alkalmas volt a szolgálatot ellátó személyi állománynak az időjárás viszontagságaitól történő megóvására is. A pénzügyőrök egyenruhája egyben kifejezésre juttatta viselőjének a testületen belül, illetve az állami hierarchiájában betöltött pozíciójának a szintjét is. A két világháború között a Magyar Királyi Pénzügyőrség egyenruhája és felszerelése jelentősen átalakult jellegében, színében és szabásában is. A katonai egyenruházatnak az I. világháborús tapasztalatokra épülő fejlődését követve a pénzügyőr egyenruha és felszerelés is könnyebbé, praktikusabbá vált, a fekete fényezett övet és táskát, barna bőrrel cserélték fel, nyári viseletként megjelent az álló-lehajtott gallérral varrt zsávolyzubbony és -nadrág, majd a korszak legvégén a lehajtott (fektetett) gallér is. Miközben a köpeny alig változott az 1885. évi szabályokhoz képest, teljeskörűen engedélyezték a körköpeny viselését is. A leglátványosabb változás azonban az volt, hogy a pénzügyőrök a két világháború között a hadseregben 1915-ben rendszeresített tábori szürke (tábori zöld) egyenruhát viselték. Az egyenruha modernizációjával párhuzamosan haladt a fegyverzet megújítása is, amelynek keretében a pénzügyőröket könnyű ismétlőpisztolyokkal szerelték fel és a korszak végére szolgálatban a kardviselés is háttérbe szorult.

Jegyzetek:

¹ SALAMON: Egyenruha, kényelem, demokrácia és gazdasági kihatásai 1868-1993. 86.p.

² *A magyar királyi pénzügyőrség szervezetére és szolgálatára vonatkozó szabályok, utasítások és rendeletek gyűjteménye.* 342-354.p.

³ 4 545/1912 (III. 16.) PM.kr.

⁴ BURA: 292.p.

⁵ A pénzügyőrségnek egyenruhával való ellátása.

⁶ Mivel a készlet idő előtt elfogyott, 1918 elején megszigorították a megrendelési eljárást. Az új szabályozás szerint a pénzügyőri szakaszok vezetőinek, illetve az előadóknak is jogában állt felülvizsgálni a pénzügyőrök megrendeléseit, és ha a beszerzés nem volt műlhatatlanul szükséges, azt visszautasíthatták. A szükségletek nyomon követése érdekében, ekkortól a megrendelőket négy példányban kellett elkészíteni, az előadó által záradékolt megrendelő egy példányát a szabónak küldték, egy példányát a számvevőszéknek, egy ment vissza a megrendelőnek, egy pedig megőrzésbe került.

KLESZKY: A csukaszürke pénzügyőr. 156-157.p. ; Posztó és ruha a Pénzügyőrség részére: 79.p.

⁷ A pénzügyőrség köréből. (1916) 228.p.

⁸ Katonacipő a pénzügyőri altiszteknek. 313-314.p.

⁹ A pénzügyőrök bakancsai. 108.p.

¹⁰ PARÁDI: Attérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt. 13-16.p. ; GÁSPÁR — PARÁDI

¹¹ Szerkesztőségi közlemény. I. 44-45.p.

¹² Az inkei születésű FAGGYAS János 1907-ben lépett be a testületbe. Szolgálati könyve szerint 1916-ban nyári zubbonyt és téli nadrágot kapott, 1917-ben pedig szürke zubbonytal és nadrággal szerelték fel, amelyhez a következő év elején szürke köpenyt vehetett át. 1919 januárjában posztózubbonyt és nadrágot adtak ki neki, 1920-ból azonban nincs bejegyzés. 1921-ben Gödöllőn szolgált, itt szerelték fel bakancssal, zubbonytal, nadrággal és köpennyel, 1922-ben újra kapott zubbonyt és nadrágot, majd 1923-ban egy pár bakancsot. 1922 elején az akkor Nagymaroson szolgáló (?) FAGGYAST Wrendl szuronyos lőfegyverrel és szuronyokkal, majd 1923 elején ismétlőpisztollyal és pisztolytáskával szerelték fel.

NAV.PAM.D. 2013.146.1.1. FAGGYAS János szolgálati könyve.

¹³ VARGA István vigyázó 1916-ban, 1917-ben és 1918-ban sem kapott semmilyen egyenruhát, de felvette a 120 koronás átalányt, amelyből ezek szerint maga próbált gondoskodni az elkopott darabok pótlásáról. 1919-ben semmilyen bejegyzés nem került a szolgálati könyvébe, és csak 1920 végén kapott zubbonyt és nadrágot, majd a következő év elején köpenyt és bakancsot. Ezt követően minden év elején kapott zubbonyt, nadrágot és bakancsot, majd 1924-ben egy új (!) köpenyt, amelynek kapcsán már a használati idő végét is meghatározták három évben. 1925-ben aztán kardot, kardtokot és derékszíjat és egy évi használatra új bakancsot, zubbonyt és nadrágot is kapott, októberben pedig már egy szolgálati táskát is. 1926 végén Frommer pisztollyal, hozzá tartozó pisztolytáskával és jelzősípval is felszerelték. 1927-ben a köpeny kihordása után új köpenyt is átvehettek megintcsak három évre.

NAV.PAM.D. 2013.147.1.1.VARGA István szolgálati könyve.

¹⁴ GUBICZA Ferenc szemlélsz szolgálati könyve szerint 1915-ben nyári zubbonyt, év közben vászonzubbonyt és vászonnadrágot, majd év végén végig bélelt köpenyt is kapott és az átalányból fennmaradó összegeket ki is fizették neki, 1915-ben 107 koronát, 1916 nyarán 60 koronát. 1916 végén egy köpenyt, 1917 nyarán pedig vászonzubbonyt és nadrágot kapott. Ezt követően azonban 1920 őszeig nem kapott egyenruhaellátmányt, helyette minden nyáron felvette a 120 koronás átalányt. 1920 novemberében talpbőrt, illetve talpbőrhladékat kapott, majd 1921 elején egy pár bakancsot, nyár közepén pedig szürke köpenyt, zubbonyt és nadrágot. Miközben 1921 nyara után az átalány kifizetése megszűnt, bakancsot ettől kezdve minden évben átvehettek, ezen felül azonban 1922-ben csak egy szürke nadrágot, 1923-ban zubbonyt és nadrágot, majd 1924-ben ismét szürke zubbonyt és nadrágot, év végén pedig szolgálati sapkát is kapott, amelyhez az új bakancs mellett a következő év elején szürke köpeny is járt. Ezt követően minden év végén új zubbonytal és nadrággal látták el, 1928 tavaszán pedig zsávolyzubbonyt és nadrágot is kapott.

NAV.PAM.D. 2013.148.1.1. GUBICZA Ferenc szolgálati könyve.

¹⁵ A vajai születésű FAGGYAS János 1920 októberében Nyíregyházán szerelt fel. A szolgálati könyvében szereplő bejegyzések alapján 1921 januárjában Wrendl szuronyos lőfegyverrel szerelték fel szuronyokkal és tölténytáskával, nyáron egy köpenyt, majd év végén egy bakancsot kapott. Egy év múlva újra egy pár bakancsot. Ezt követően csak 1924 tavaszán kapott újra bakancsot és zubbonyt nadrággal, majd év végén szolgálati sapkát. 1925 elején kardot, kardtokot, kardtáskát és derékszíjat kapott, fekete köpennyel szerelték fel, majd tavasszal bakancsot, zubbonyt, nadrágot, év végén pedig új köpenyt kapott. 1926 nyarán pisztolyt vett át táskával, derékszíjjal és szolgálati táskával. 1927 nyarán 140 pengő ruhaátalányt kapott kézhez, majd 1928 májusában a 180 pengőben megállapított ruhaátalány terhére szürke körgallért, nyári zsávolyzubbonyt és nadrágot kapott és felvehette a 170 forint maradványt is.

NAV.PAM.D. 2013.149.1. FAGGYAS János fővigyázó szolgálati könyve.

¹⁶ A pénzügyőrségről. 4.p.

¹⁷ A polgári magyar állam időszakában a rendvédelmi testületek személyi állományának a legénysége — függetlenül attól, hogy katonailag szervezett őrtestületben, vagy polgári fegyveres őrtestületben teljesített szolgálatot — a Magyar Királyi Honvédség altisztjaitól karának a jellegével bírt, hiszen e legénységek tagjai valamennyien hivatásosak voltak. (a szerk.)

¹⁸ A pénzügyőrség köréből. (1920) 40-41.p.

¹⁹ FAZEKAS: 58-60.p.

²⁰ Dr. Balásy Antal helyettes-államtitkár látogatása a pénzügyőrségi újonciskolában. 37-40.p.

²¹ 117 363/1925 (X.10.) PM.kr. ; 150 648/1926 (XI. 16.) PM.kr. ; 150 649/1926 (1927. VII. 11.) PM.kr. ; 156 150/1926 (XI. 26.) PM.kr.

²² Ruhaátalány. 195-196.p. ; 74 040/1927 (VI. 9.) PM.ut.

²³ A jelzősípokat a későbbiekben pénzügyminiszteri rendelet alapján a ruházati és ágynemű átalányból kellett beszerezni. Felszerelési tárgyak beszerzésének megkönnyítése. 78.p. ; NAGY: A magyar királyi pénzügyőrség szervezetére és szolgálataira vonatkozó szabályok: a m. kir. pénzügyőri altisztjaitól iskola használatára. 96.p.

²⁴ Az egyenruháról. 129-130.p.

²⁵ BUD János (Dragoménfalva, Máramaros vármegye, 1880. V. 30. – Budapest, 1950. VIII. 7.) A statisztikai hivatalhoz, majd a közlélelmezési hivatalhoz beosztott minisztériumi tisztviselő, illetve műegyetemi tanár. A közlélelmezés irányításával megbízva, a miniszter mellé államtitkári hatáskörrel beosztva 1921. XII. 29. – 1922. X. 17.; az Országos Közlélelmezési Tanács és a közlélelmezésügyek irányításával megbízott tárca nélküli miniszter 1922. X. 17. – 1924. V. 21.; a minisztertanács által meghatározott, pénzügyminisztériumi ügykör ideiglenes ellátásával megbízott tárca nélküli miniszter 1924. V. 21. 1924. IX. 15.; pénzügyminiszter 1924. IX. 15. – 1928. IX. 5.; az ország gazdasági politikájának egységes irányának tárca nélküli közgazdasági minisztere 1928. IX. 5. – 1931. VIII. 24.; kereskedelemügyi miniszter 1929. VIII. 31. – 1931. VIII. 24.

BÖLÖNY: 221-222.p.

²⁶ WEKERLE Sándor (Budapest, 1878. VI. 26. – Budapest, 1963. XII. 23.) minisztériumi tisztviselő, kereskedelmi akadémiai tanár. Pénzügyminiszter 1928. IX. 5. – 1931. VIII. 24.; felsőházi második alelnök 1943. XI. 18. – 1944. XI. 3.

BÖLÖNY: op.cit. 301.p.

²⁷ A pénzügyőri tisztek ruhaátalánya. 1-2.p. ; A ruha-, iroda- és úti átalány rendezése. 2.p.

²⁸ 214 632/1943. (XII. 1.) PM.kr.

²⁹ 95 578/1944. (II. 10.) PM.kr.

³⁰ A pénzügyőr testület teljes kincstári ruhaellátását 1945-ben vezették be.

27 600/1945. (V. 12.) PM.r. ; A ruházati átalány újbóli megállapítása.

³¹ BARDÓCZ János pénzügyőr szemlélsz vezetésével 1918. XI. 4-én egy bizottság ült össze, amely memorandumot fogalmazott a testület reformjáról, ebben többek között a pénzügyigazgatástól független, kerületi felügyelőségekre épülő pénzügyőri szervezetet követeltek. Az emlékiratot 1918. XI. 7-én adták át SZENDE Pál pénzügyminiszternek, aki támogatásáról biztosította a mozgalmat, és 1918. XI. 11-én arról tájékoztatta a küldöttséget, hogy a központi pénzügyőr vezetés tervét a minisztertanács elfogadta. Az önálló szervezet megteremtésére azonban ténylegesen nem került sor.

Szerkesztőségi Közlemény. II. 251-253.p.

³² 8 652/1919 (II. 14.) PM.kr.

³³ A Pénzügyőrség jelen és jövője. 86.p. ; A pénzügyőrség és a Vörös Őrség. 86-87.p. ; A pénzügyőrségről. op.cit. 4-6.p. ; SUBA: 131-139.p.

³⁴ A polgári magyar állam időszakában egyenruhát csak ép és egészséges testalkatú ember viselhetett. Az egyenruhás szervezetektől való megválásuk egyik okaként szerepelt a különböző testi hibák létrejötte, amely miatt az illető egyenruha viselésére alkalmatlanná vált. Mivel ez a helyzet a más okokból leszerelt esetekben, illetve a nyugdíjazottaknál is előállhatott, ezért az e körbe tartozó személyek számára az egyenruha viselését csak megszorításokkal lehetett engedélyezni. (A szerk.)

³⁵ FAZEKAS: op.cit. 58-60.p.

³⁶ 281 048/1920. (II. 4.) PM.r. ; TÓTH: 8.p.

³⁷ A magyar királyi pénzügyőrség szervezetére és szolgálataira vonatkozó szabályok, utasítások és rendeletek gyűjteménye. op.cit.

³⁸ VÉGH: 163.p.

³⁹ Loc.cit.

⁴⁰ PARÁDI: A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914. 114-116.p.

⁴¹ KLESZKY: Az aldunai pénzügyőrség csukaszürke egyenruhája. 301-302.p.

⁴² KLESZKY Gyula: A csukaszürke pénzügyőr. op.cit.

⁴³ Mivel a készlet idő előtt elfogyott, 1918 elején megszigorították a megrendelési eljárást. Az új szabályozás szerint a szakaszvezetőnek, illetve az előadónak is jogában állt felülvizsgálni a pénzügyőrök megrendeléseit, és ha a beszerzés nem volt műlhatatlanul szükséges, azt visszautasíthatták. A szükségletek nyomon követése érdekében, ekkortól a megrendelőket négy példányban kellett elkészíteni, az előadó által záradékoltt megrendelő egy példányát a szabónak küldték, egy példányát a számvevőségnek, egy ment vissza a megrendelőnek, egy pedig megőrzésbe került.

Loc.cit. ; Posztó és ruha a Pénzügyőrség részére. op.cit. 79.p.

⁴⁴ A pénzügyőrség köréből. (1916) op.cit. 228.p. ; Katonacipő a pénzügyőri altiszteknek. op.cit. 313-314.p. ; A pénzügyőrök bakancsai. op.cit. 108.p. ; Szerkesztőségi közlemény. I. op.cit. 44-45.p.

⁴⁵ TÓTH: op.cit.

⁴⁶ A honvédelmi miniszter 1920 februárjában kiadott körrendelete mondta ki, hogy a tábori szürke (tábori zöld) zubbonynak derékvarrással és közepén ráncolt zsebekkel kell készülnie.

281 048/1920. (II. 4.) PM.r. op.cit.

⁴⁷ Az egyenruháról. op.cit. 129-130.p.

⁴⁸ SALAMON: A pénzügyőri egyenruha történetéből 1868-1947. 177.p.

⁴⁹ Hetvenöt év az első vonalban. 1-5.p.

⁵⁰ 281 048/1920. (II. 4.) PM.r. op.cit.

⁵¹ 1911-től a katonai határőrizetben közreműködő tisztviselők rangfokozatuktól függően aranyból vagy ezüstből hímzett, a legénység alpacából sajtolt koronajelvényt is viselhetett. Erre ténylegesen az I. világháború kitörése után, 1914-től került sor. 1919-ben a népköztársasági kormány a koronajelvény viselését ugyan megszüntette, de a kommün bukása után újra engedélyezték.

129 870/1911 (XII. 5.) PM.kr. ; 8 652/1919 (II. 14.) PM.kr. op.cit.

⁵² Az egyenruha kinézetét az egyenruha konfekcionálásával egyidőben kiadott körrendelet határozta meg, melyet azonban a Pénzügyi Közlönyben nem sikerült azonosítani.

Ruhaátalány. op.cit. 195-196.p. , Az egyenruháról. op.cit. 129-130.p.

⁵³ 150 649/1926. (1927. VII. 11.) PM.kr. op.cit. ; NAV.PAM.D. Joó Gábor: *A pénzügyőr egyenruha története 1867-1990.* 16.p.

⁵⁴ 74 040/1927 (VI. 9.) PM.ut. op.cit. ; Ruhaátalány. op.cit. 195-196.p. ; Az egyenruháról. op.cit. 129-130.p. ; NAGY: *A magyar királyi pénzügyőrség szervezetére és szolgálatára vonatkozó szabályok: a m. kir. pénzügyőri altishti iskola használatára.* op.cit. 48.p. (NAGY szerint külszolgálatban nem kellett az oldalfegyver, de belszolgálatban igen.)

⁵⁵ Körgallér és szávolnyruha. 198-199.p.

⁵⁶ SALAMON: A pénzügyőri egyenruha történetéből 1868-1947. op.cit. 177.p. (SALAMON szerint a kistársasági zubbony 1930 után kiszorította az atillát, hiszen annál olcsóbban volt elkészíthető.)

⁵⁷ NAGY: *A magyar királyi pénzügyőrség szervezetére és szolgálatára vonatkozó szabályok: a m. kir. pénzügyőri altishti iskola használatára.* op.cit. 49.p.

⁵⁸ A körgallér viselete a vizsgált időszak magyar fegyveres szervezetei körében nem volt egyedülálló jelenség a pénzügyőrségnél, mivel a társ rendvédelmi testületeknél is rendszeresítették. (*A szerk.*)

⁵⁹ NAGY: *A magyar királyi pénzügyőrség szervezetére és szolgálatára vonatkozó szabályok, utasítások és rendeletek gyűjteménye.* 1943, 56-59.p.

⁶⁰ TÓTH: op.cit. 13.p.

⁶¹ NAV.PAM.D. Joó Gábor: *A pénzügyőr egyenruha története 1867-1990.* op.cit. 16.p.

⁶² A katonailag szervezett és a polgári fegyveres őrtestületek egyenruhái a dualizmus és a két világháború közötti időszakban is, hosszabb-rövidebb időn belül a honvédség egyenruházatát követték. A rendvédelmi egyenruhák alapvetően a színükben és a testületi jelvények és színek tekintetében tértek a honvédségitől. Ez a tendencia érvényesült a Magyar Királyi Pénzügyőrség esetében is. (*A szerk.*)

⁶³ NAGY: *A magyar királyi pénzügyőrség szervezetére és szolgálatára vonatkozó szabályok, utasítások és rendeletek gyűjteménye.* op.cit. 57.p.

⁶⁴ FAZEKAS: op.cit. 58-60.p.

⁶⁵ Ruhaátalány: op.cit. 195-196.p. ; Az egyenruháról: op.cit. 129-130.p.

⁶⁶ FAZEKAS: op.cit. 58-60.p.

⁶⁷ Hetvenöt év az első vonalban. op.cit. 1-5.p.

⁶⁸ Az 1922. évi törvényi szabályozás értelmében hadifegyvernek minősült a 10 cm-nél hosszabb csövű, valamint a 9 mm-nél nagyobb kaliberű lőfegyver.

1922/VIII.tc. ; 1922/XI.tc.

⁶⁹ NAV.PAM.D. op.cit. FAGGYAS János fővigyázó szolgálati könyve. 2013.149.1.

⁷⁰ A Wrendl-féle lőfegyverről. 358.p. ; A fegyverzetéről és záróráról. 113-118.p.

⁷¹ 117 363/1925 (X. 10.) PM.kr. op.cit. ; 156 150/1926 (XI. 26.) PM.kr. op.cit. ; NAV.PAM.D. VARGA István szolgálati könyve. 2013.147.1.1.

⁷² FAZEKAS: op.cit. 58-60.p.

⁷³ A trianoni békediktátum következtében — amelynek a rendelkezései behatárolták kaliber és csőhosszúság tekintetében mi nevezhető hadifegyvernek és mi nem — jelentőséggel bírt az a körülmény, hogy Magyarországon magyar cég állította elő az érintett fegyvertípust. A hazai fegyvergyártás felkarolása — a trianoni békediktátum által szabott korlátok között — nem csupán a trianoni békediktátum következménye volt, annak az elősegítésére már a dualizmus időszakában is törekedtek. (*A szerk.*)

⁷⁴ FAZEKAS: op.cit. 58.p.

⁷⁵ 79 681/1927 (VII. 30) PM.r.

⁷⁶ PÁJER: 346-347.p.

⁷⁷ FÜLÖPP: 6.p.

⁷⁸ Megfontolandó – Kinevezések, hosszúkarú és sok minden egyéb, ami közlőreli érinti a pénzügyőrséget. 7.p.

⁷⁹ BESZE: 4-5.p.

⁸⁰ 182 300/1940 (XII. 19.) PM.r. ; A fővigyázók is hosszú kardot kapnak. 11-12.p.

⁸¹ A hosszú kard. 7.p.⁸² A gyalogtiszti kard viselését a tiszthelyettesek és segédtiszték (1945 előtt együtt altisztek) részére is engedélyezték, ugyanakkor kardot általában csak szolgálaton kívül lehetett viselni.

27 600/1945 (V. 12.) PM.r. ; 272 200/1945. (VII. 20.) PM.r.

⁸³ 71 900/1941 (III. 19.) PM.r.Forrás- és irodalomjegyzék (a jegyzetekben alkalmazott rövidítések oldása):**MONOGRÁFIÁK, KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK**

TÓTH — TÓTH László et al. (szerk.): *A magyar királyi honvédség egyenruhái 1926-1945*. Budapest, 2009², Huniform. 239 p. HU-ISBN 978 963 06 7550 5.

(36.;45.;60.;

TANULMÁNYOK

FAZEKAS — FAZEKAS Károly: A „jatagán” viselésének időszaka. 58-60.p. In KOVACSICS Iván (szerk.): *Emlékkönyv a Vám- és Pénzügyőrség történetéből 1867-2000*. Budapest, 2000, Viva Média Holding. 248.p. HU-ISBN —

(19.;35.;64.;66.;72.;74.;

GÁSPÁR — PARÁDI — GÁSPÁR László — PARÁDI József: A magyar határőrizeti szervek feladatai, a katonai határőrizetre történő áttérés időszakában 1912-1914. *ZMKA Akadémiai Közlemények*, XXX.évf. (1987) 134. sz. 131-151.p. HU-ISSN 1218-5507.

(10.;

PARÁDI: Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV.évf. (1994) 5.sz. 13-17.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „Háború, forradalom, trianon” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI: Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt. (10.;

SALAMON: A pénzügyőri egyenruha történetéből 1868-1947. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, III.évf. (1993) 4.sz. 170-183.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1992. szeptember 29.-én Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „A dualista Magyarország rendvédelme” című IV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

SALAMON: A pénzügyőri egyenruha történetéből 1868-1947. (48.;56.;

SALAMON: Egyenruha, kényelem, demokrácia és gazdasági kihatásai 1868-1993. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VIII. évf. (1998) 9.sz. 86-89.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1997. szeptember 22-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak. „Gazdasági rendvédelmünk a XIX-XX. században” című IX. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

SALAMON: Egyenruha, kényelem, demokrácia és gazdasági kihatásai 1868-1993. (1.;

SUBA — SUBA János: Karhatalmi formációk Magyarországon 1918-1920. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XV.évf. (2008) 18.sz. 131-142.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2004. október 13.-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „Karhatalmi feladatok a bűnmegelőzés és a békefenntartás szolgálatában Európában a XIX-XX. században” című XVIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

SUBA (33.;

CIKKEK

Szerkesztőségi közlemény. I. — Szerkesztőségi közlemény. I. *Pénzügyigazgatás*, XXVIII.évf. (1918.) 3-4.sz. 44-45.p.

Szerkesztőségi közlemény. II. — Szerkesztőségi közlemény. II. *Pénzügyigazgatás*, XXVIII.évf. (1918.) 23-24.sz. 251-253.p.

Dr. Balásy Antal helyettes-államtitkár látogatása a pénzügyőrségi újonciskolában. — Dr. Balásy Antal helyettes-államtitkár látogatása a pénzügyőrségi újonciskolában. *Pénzügyőrségi Szaklap*, XIV.évf. (1924) 3.sz. 37-40.p.

(20.;

BESZE — BESZE György: Az altisztikar köszönete. *Pénzügyőrségi Szaklap*, XXXI.évf. (1941) 1.sz. 4-5.p.

(79.;

35

- BURA (4.;) — BURA Jenő: A Magyar Királyi Pénzügyőrség újjászervezése előtt. *Pénzügyőrségi Szaklap*, III.évf. (1910) 19.sz. 289-293.p.
- Az egyenruháról. (24.;47.;52.;54.;65.;) — Az egyenruháról. *Pénzügyőrségi Szaklap*, XVIII.évf. (1928) 9.sz. 129-130.p.
- A fegyverzetről és záróráról. (70.;) — A fegyverzetről és záróráról. *Pénzügyőrségi Szaklap*, VII.évf. (1914) 8.sz. 113-118.p.
- Felszerelési tárgyak beszerzésének megkönnyítése. (23.;) — Felszerelési tárgyak beszerzésének megkönnyítése. *Pénzügyőrségi Szaklap*, XVIII.évf. (1928) 5.sz. 78.p.
- A fővigyázók is hosszú kardot kapnak. (80.;) — A fővigyázók is hosszú kardot kapnak. *Pénzügyőrségi Szaklap*, XXX.évf. (1940) 12.sz. 11-12.p.
- FÜLÖPP (77.;) — FÜLÖPP László: A hosszú kard problémája. *Pénzügyőrségi Szaklap*, XXI.évf. (1931) 13-14.sz. 6.p.
- Hetvenöt év az első vonalban. (49.;67.;) — Hetvenöt év az első vonalban. *Pénzügyőrségi Szaklap*, XXXII.évf. (1942) 9.sz. 1-5.p.
- A hosszú kard. (81.;) — A hosszú kard. *Pénzügyőrségi Szaklap*, XXXI.évf. (1941) 5.sz. 7.p.
- Katonacipő a pénzügyőri altiszteknek. (8.;44.;) — Katonacipő a pénzügyőri altiszteknek. *Pénzügyigazgatás*, XXVI.évf. (1916) 21.sz. 313-314.p.
- KLESZKY: A csukaszürke pénzügyőr. (6.;42.;43.;) — KLESZKY Gyula: A csukaszürke pénzügyőr. *Pénzügyigazgatás*, XXVII.évf. (1917) 11.sz. 156-157.p.
- KLESZKY: Az aldunai pénzügyőrség csukaszürke egyenruhája. (41.;) — KLESZKY Gyula: Az aldunai pénzügyőrség csukaszürke egyenruhája. *Pénzügyőrségi Szaklap*, VII.évf. (1914) 24.sz. 301-302.p.
- Körgallér és zsávolyruha. (55.;) — Körgallér és zsávolyruha. *Pénzügyőrségi Szaklap*, XVII.évf. (1927) 12.sz. 198-199.p.
- Megfontolandó – Kinevezések, hosszú kard és sok minden egyéb, ami közelről érinti a pénzügyőrséget. (78.;) — Megfontolandó – Kinevezések, hosszú kard és sok minden egyéb, ami közelről érinti a pénzügyőrséget. *Pénzügyőrségi Szaklap*, XXII.évf. (1932) 14-17.sz. 6-7.p.
- PÁJER (76.;) — PÁJER Gyula: Hosszú kard. *Pénzügyőrségi Szaklap*, XVIII.évf. (1928) 24.sz. 346-347.p.
- A pénzügyőri tisztek ruhaátalánya. (27.;) — A pénzügyőri tisztek ruhaátalánya. *Pénzügyőrségi Szemle*, (A *Jövedéki Lapok* melléklete) I.évf. (1929) 1.sz. 1-2.p.
- A pénzügyőrök bakancsai. (9.;44.;) — A pénzügyőrök bakancsai. *Pénzügyigazgatás*, XXVII.évf. (1917) 7.sz. 108.p.
- A pénzügyőrségnek egyenruhával való ellátása. (5.;) — A pénzügyőrségnek egyenruhával való ellátása. *Pénzügyőrségi Szaklap*, VIII.évf. (1915) 22.sz. 257-259.p.
- A pénzügyőrség köréből. (1916) (7.;44.;) — A pénzügyőrség köréből. *Pénzügyigazgatás*, XXVI.évf. (1916) 15.sz. 228.p.
- A pénzügyőrség köréből. (1920) (18.;) — A pénzügyőrség köréből. *Pénzügyigazgatás*, XXX.évf. (1920) 6-8.p. 40-41.p.
- A Pénzügyőrség jelen és jövője. (33.;) — A Pénzügyőrség jelen és jövője. *Pénzügyigazgatás*, XXIX.évf. (1919) 9-12.sz. 86.p.
- A pénzügyőrség és a Vörös Őrség. (33.;) — A pénzügyőrség és a Vörös Őrség. *Pénzügyigazgatás*, XXIX.évf. (1919) 9-12.sz. 86-87.p.
- A pénzügyőrségről. (16.;33.;) — A pénzügyőrségről. *Pénzügyigazgatás*, XXX.évf. (1920) 1-2.sz. 4-6.p.
- Posztó és ruha a Pénzügyőrség részére. (6.;43.;) — Posztó és ruha a Pénzügyőrség részére. *Pénzügyigazgatás*, XXVIII.évf. (1918) 6.sz. 79.p.
- Ruhaátalány. (22.;52.;54.;65.;) — Ruhaátalány. *Pénzügyőrségi szaklap*, XVII.évf. (1927) 12.sz. 195-196.p.
- A ruha-, iroda- és úti átalány rendezése. (27.;) — A ruha-, iroda- és úti átalány rendezése. *Pénzügyőrségi Szemle*, (A *Jövedéki Lapok* melléklete) I.évf. (1929) 3.sz. 2.p.
- A ruházati átalány újbóli megállapítása. (30.;) — A ruházati átalány újbóli megállapítása. *Pénzügyőrségi Szaklap*, XXXIV.évf. (1944) 3.sz. 7.p.
- VÉGH (38.;39.;) — VÉGH Aladár: Egyenruházatunk. *Pénzügyőrségi Szaklap*, III.évf. (1910) 11.sz. 161-164.p.

- A Wrendl-féle lőfegyverről. (70.;) — A Wrendl-féle lőfegyverről. *Pénzügyőrségi Szaklap*, V.évf. (1912) 23.sz. 358.p.
- LEXIKONOK ÉS ADATTÁRAK**
- BÖLÖNY (25.;26.;) — BÖLÖNY József: *Magyarország kormányai 1848-1975*. Budapest, 1978, Akadémia. 328 p. HU-ISBN 963 05 1755 8. /A Magyar Országos Levéltár Kiadványai, IV. – Levéltartan és történeti forrásdokumentumok, 2./ HU-ISSN 0441-4985.
- KÉZIRATOK**
- PARÁDI: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914*. (40.;) — PARÁDI József: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914*. Bölcsészdoktori disszertáció (ELTE BTK). Kézirat. Budapest, 1985. 162 p.
- JOGSZABÁLYGYŰJTEMÉNYEK**
- A magyar királyi pénzügyőrség szervezetére és szolgálatára vonatkozó szabályok, utasítások és rendeletek gyűjteménye.* (2.;37.;) — *A magyar királyi pénzügyőrség szervezetére és szolgálatára vonatkozó szabályok, utasítások és rendeletek gyűjteménye*. Budapest, 1894, Magyar Királyi Egyetemi Nyomda. 529 p. /A pénzügyi törvények és szabályok hivatalos összeállítása, 20./
- NAGY: *A magyar királyi pénzügyőrség szervezetére és szolgálatára vonatkozó szabályok: a m. kir. pénzügyőri altiszti iskola használatára.* (23.;54.;57.;) — NAGY Ferenc: *A magyar királyi pénzügyőrség szervezetére és szolgálatára vonatkozó szabályok: a m. kir. pénzügyőri altiszti iskola használatára*. Mohács, 1939, Szerzői kiadás. 244 p.
- NAGY: *A magyar királyi pénzügyőrség szervezetére és szolgálatára vonatkozó szabályok, utasítások és rendeletek gyűjteménye.* (59.;63.;) — NAGY Ferenc: *A magyar királyi pénzügyőrség szervezetére és szolgálatára vonatkozó szabályok, utasítások és rendeletek gyűjteménye*. Budapest, 1943, Stephaneum.
- LEVÉL-, IRAT- ÉS DOKUMENTUMTÁRAK**
- NAV.PAM.D. (12.;13.;14.;15.;53.;61.;69.;71.;) — Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV) Pénzügyőr- és Adózástörténeti Múzeum (PAM) Dokumentumgyűjteménye (D).
- JOGSZABÁLYOK**
- 1922/VIII.tc. (68.;) — 1922/VIII.tc. A Magyar Királyi Vámőrség és a Magyar Királyi Pénzügyőrség létszámának, kiegészítési módjainak és felfegyverzésének megállapításáról.
- 1922/XI.tc. (68.;) — 1922/XI.tc. A trianoni békeszerződés katonai rendelkezései között foglalt egyes tilalmak és korlátozások végrehajtásáról.
- 129 870/1911 (XII. 5.) PM.kr. (51.;) — 129 870/1911 (XII. 5.) PM.kr. a fegyveres erő tagjai (csendőrség) és a katonai határőrizeti szolgálatban (tengerpartvédelemben) közreműködő pénzügyőrség közötti kölesönös tisztelgés és ezzel kapcsolatosan a tengeri pénzügyőrség rangfokozati jelvényeinek módosítása tárgyában. *Pénzügyi Közlöny*, XXXVIII.évf. (1912) 31.sz. 929-935.p.
- 4 545/1912 (III. 16.) PM.kr. (3.;) — 4 545/1912 (III. 16.) PM.kr. a Magyar Királyi Pénzügyőrség vitorlavászon egyenruhával leendő ellátása tárgyában. *Pénzügyi Közlöny*, XXXIX.évf. (1912) 10.sz. 216-217.p.
- 8 652/1919 (II. 14.) PM.kr. (32.;51.;) — 8 652/1919 (II. 14.) PM.kr. a pénzügyőri altisztek rangfokozati jelvényeinek újabb meghatározása tárgyában. *Pénzügyi Közlöny*, XLVI.évf. (1919) 6.sz. 246-247.p.
- 281 048/1920. (II. 4.) HM.r. (36.;46.;50.;) — 281 048/1920. (II. 4.) HM.r. önkényes újítások és szabálytalan öltözködés. Ruhabeszerzés. *Honvédségi Közlöny, (kisközlöny)* IV.évf. (1920) 6.sz. 43.p.
- 156 338/1921. (XI. 5.) PM.kr. (34.;) — 156 338/1921. (XI. 5.) PM.kr. a Magyar Királyi Pénzügyőrség részére rendszeresített hivatali egyenruha és fegyverzet viselésének korlátozása tárgyában. *Pénzügyi Közlöny*, XLVIII.évf. (1921) 31.sz. 2766-2767.p.
- 117 363/1925 (X.10.) PM.kr. (21.;71.;) — 117 363/1925 (X.10.) PM.kr. a pénzügyőri altisztek szolgálati táskával ellátásának tárgyában. HECKENAST Kálmán: *A Magyar Királyi Pénzügyőrség szervezetése és szolgálatára vonatkozó törvények, szabályok, utasítások, rendeletek és elvi jelentőségű határozatok gyűjteménye*. Budapest, 1911, Magyar Királyi Állami Nyomda. 810 p. (Beragasztott oldal. NAV.PAM. könyvtár.)

- 150 649/1926 (X. 11.) PM.kr. (21.;53.)) — 150 649/1926 (X. 11.) PM.kr. a 117 363/1925. (X. 10.) PM.kr. végrehajtása tárgyában.
HECKENAST Kálmán: *A Magyar Királyi Pénzügyőrség szervezetése és szolgálatára vonatkozó törvények, szabályok, utasítások, rendeletek és elvi jelentőségű határozatok gyűjteménye*. Budapest, 1911, Magyar Királyi Állami Nyomda. 810 p. (Beragasztott oldal. NAV.PAM. könyvtár.)
- 156 150/1926 (XI. 11.) PM.kr. (21.;71.)) — 156 150/1926 (XI. 11.) PM.kr. pénzügyőr altisztek zsinórral felszerelt sípokkal ellátása tárgyában.
HECKENAST Kálmán: *A Magyar Királyi Pénzügyőrség szervezetése és szolgálatára vonatkozó törvények, szabályok, utasítások, rendeletek és elvi jelentőségű határozatok gyűjteménye*. Budapest, 1911, Magyar Királyi Állami Nyomda. 810 p. (Beragasztott oldal. NAV.PAM. könyvtár.)
- 150 648/1926 (XI. 16.) PM.kr. (21.)) — 150 648/1926 (XI. 16.) PM.kr. pénzügyőri személyi felszerelés készletezése tárgyában.
HECKENAST Kálmán: *A Magyar Királyi Pénzügyőrség szervezetése és szolgálatára vonatkozó törvények, szabályok, utasítások, rendeletek és elvi jelentőségű határozatok gyűjteménye*. Budapest, 1911, Magyar Királyi Állami Nyomda. 810 p. (Beragasztott oldal. NAV.PAM. könyvtár.)
- 74 040/1927 (VI. 9.) PM.ut. (22.;54.)) — 74 040/1927 (VI. 9.) PM.ut. a pénzügyőri altisztek egyenruházatának biztosítása tárgyában.
Pénzügyi Közlöny, LIV.évf. (1927) 20.sz. 613-621.p.
- 79 681/1927 (VII. 30) PM.r. (75.)) — 79 681/1927 (VII. 30) PM.r. a pénzügyőr tisztviselők és altisztek rangfokozati jelvényeinek újabb megállapítása tárgyában.
Pénzügyi Közlöny, LIV.évf. (1927) 29.sz. 1053-1054.p.
- 182 300/1940 (XII. 19.) PM.r. (80.)) — 182 300/1940 (XII. 19.) PM.r. a Magyar Királyi Pénzügyőr altisztek fegyverzetére vonatkozó rendelkezések tárgyában.
Pénzügyi Közlöny, LXVII.évf. (1940) 1.sz. 2.p.
- 71 900/1941 (III. 19.) PM.r. (83.)) — 71 900/1941 (III. 19.) PM.r. a Magyar Királyi Pénzügyőrség fegyverzet kezelési utasításának, valamint egyenruházati és felszerelési szabályzatának módosítása tárgyában.
Pénzügyi Közlöny, LXVIII.évf. (1941) 7.sz. 170.p.
- 214 632/1943. (XII. 1.) PM.kr. (28.)) — 214 632/1943. (XII. 1.) PM.kr. központilag beszerzett fekete nadrágszövet és tisztviselői zubbonyszövet kiadásának szabályozása.
Pénzügyőrségi Szaklap, XXXIII.évf. (1943) 12.sz. 4-5.p.
- 95 578/1944. (II. 10.) PM.kr. (29.)) — 95 578/1944. (II. 10.) PM.kr. a pénzügyőrség részére fehérműek és kesztyűk beszerzésének megkönnyítése.
Pénzügyőrségi Szaklap, XXXIV.évf. (1944) 2.sz. 5.p.
- 27 600/1945. (V. 12.) PM.r. (82.)) — 27 600/1945. (V. 12.) PM.r. a pénzügyőrség átszervezése tárgyában.
Pénzügyi Közlöny, LXXII.évf. (1945) 2.sz. 28-32.p.
- 272 200/1945. (VII. 20.) PM.r. (82.)) — 272 200/1945. (VII. 20.) PM.r. a pénzügyőrség átszervezése tárgyában.
Pénzügyi Közlöny, LXXII.évf. (1945) 3.sz. 134-137.p.

Mellékletek jegyzéke:

- I.sz. melléklet
Székesfehérvári pénzügyőr 1921-ben.
- II.sz. melléklet
Az 1922. évi biztosai tanfolyam tablóképe.
- III.sz. melléklet
Pénzügyőr fővigyázó az I. világháború éveiben.
- IV.sz. melléklet
Pénzügyőr altisztek az 1920-as évek elején.
- V.sz. melléklet
Pénzügyőr főbiztos atillában gallérján koronajelvénnel az 1920-as évek közepén.
- VI.sz. melléklet
Pénzügyőr altisztek belszolgálatban az 1930-as években.
- VII.sz. melléklet
Pénzügyőr altisztek külszolgálatban köpenyben és körgallérban.
- VIII.sz. melléklet
Pénzügyőr felügyelők az 1940-es évek elején.
- IX.sz. melléklet
Pénzügyőr tisztviselők kimenő egyenruhában az 1930-as években.

I.sz. melléklet

Székesfehérvári pénzügyőr 1921-ben.

Forrás ! Nemzeti Adó- és Vámhivatal Pénzügyőr- és Adózástörténeti Múzeum fotógyűjteményének jelzete: F 2015.296.1.

II.sz. melléklet

Az 1922. évi biztosi tanfolyam tablóképe.

Megjegyzés: Az oktatók, KLESZKY Gyula és BÍRÓ Imre főfelügyelők az előírás szerinti atillát viselik, a tanfolyam hallgatóin azonban láthatunk 1885 M sötétzöld zsinórozott, kerek fémgombokkal záródó zubbonyt, illetve sötét színű, de rejtett gombolású, vállzsinór nélküli zubbonyt is. FARKAS Jánoson egy világosabb színű, nyílt gombolású zubbonyt láthatunk, amelyet rátűzött ráncos zsebek díszítenek. Az alsó sorban látható THARDI Veres Miklós pedig világos színű, rejtett gombolású zubbonyán, gombok nélküli rátűzött zsebeket és álló lehajtott gallért visel.

Forrás ! Nemzeti Adó- és Vámhivatal Pénzügyőr- és Adózástörténeti Múzeum Fotógyűjteményének jelzettel még el nem látott fényképfelvétele.

Pénzügyőr fővigyázó az I. világháború éveiben.

Forrás ! Nemzeti Adó- és Vámhivatal Pénzügyőr- és Adózástörténeti Múzeum fotógyűjteményének jelzete: F 2015.296.1.

Pénzügyőr altisztek az 1920-as évek elején.

Megjegyzés: A pénzügyőrségi rangok jelölése szabálytalan, mivel a rosetta helyett hatágú csillaggal jelölték a rendfokozatot.

Forrás ! Nemzeti Adó- és Vámhivatal Pénzügyőr- és Adózástörténeti Múzeum fotógyűjteményének jelzettel még el nem látott fényképfelvétele.

Pénzügyőr főbiztos atillában gallérján koronajelvénnel az 1920-as évek közepén.

Megjegyzés: A pénzügyőrségi rangok jelölése szabálytalan, mivel a rosetta helyett hatágú csillaggal jelölték a rendfokozatot.

Forrás ! Nemzeti Adó- és Vámhivatal Pénzügyőr- és Adózástörténeti Múzeum fotógyűjteményének jelzettel még el nem látott fényképfelvétele.

Pénzügyőr altisztek belszolgálatban az 1930-as években.

Forrás ! Nemzeti Adó- és Vámhivatal Pénzügyőr- és Adózástörténeti Múzeum fotógyűjteményének jelzettel még el nem látott fényképfelvétele.

Pénzügyőr altisztek külszolgálatban köpenyben és körgallérban.

Forrás ! Nemzeti Adó- és Vámhivatal Pénzügyőr- és Adózástörténeti Múzeum afotógyűjteményének jelzettel még el nem látott fényképfelvétele.

Pénzügyőr felügyelők az 1940-es évek elején.

Forrás ! Nemzeti Adó- és Vámhivatal Pénzügyőr- és Adózástörténeti Múzeum fotógyűjteményének jelzettel még el nem látott fényképfelvétele.

Pénzügyőr tisztviselők kimenő egyenruhában az 1930-as években.

Forrás ! Nemzeti Adó- és Vámhivatal Pénzügyőr- és Adózástörténeti Múzeum fotógyűjteményének jelzete: F 2013.57.1.